

УДК 342.1.25(477)

Андрій Валерійович ТАНЬКО,

*докторант відділу організації освітньо-наукової підготовки
Харківського національного університету внутрішніх справ*

СТАТУС ПОЛІЦЕЙСЬКОГО ЯК ПРОВІДНОГО СУБ'ЄКТА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ В СУСПІЛЬСТВІ

Сьогодні в умовах євроінтеграції та демократизації українського суспільства, докорінного реформування правоохоронної системи України, перетворення поліції на сервісну службу, яка спрямована на задоволення потреб усіх верств населення в правовому захисті, усе більш гостро постає проблема подолання стереотипного образу сприйняття громадою правоохоронця. Відповідно особливо важливою стає зміна ставлення населення до роботи поліції щодо забезпечення прав і свобод, що

є можливою, насамперед, через забезпечення позитивного досвіду спілкування людини з представниками правоохоронних органів.

Сучасний імідж правоохоронця має відображати факт, що поліцейський уособлює лад та безпеку в державі, оскільки саме цей представник держави безпосередньо забезпечує реалізацію офіційної політики з охорони прав і свобод людини. На поліцейського сьогодні покладено виконання низки практичних правоохоронних завдань, у яких відображено реальні потреби населення України в безпеці, дотриманні прав, забезпеченні гідності й вирішення яких є можливим лише у тісній співпраці з громадою, за умов здобуття прихильності населення, подолання традиційної для української спільноти упередженості щодо роботи правоохоронних органів.

Новим викликом у діяльності Національної поліції України щодо забезпечення прав і свобод людини стає налагодження роботи в межах моделі «Community Policing» – партнерської поліцейської діяльності, в межах якої зусилля працівників поліції спрямовуються на налагодження постійної дієвої співпраці з громадою, органами місцевого самоврядування, розширення діапазону та підвищення якості надання населенню поліцейських послуг тощо. Поліцейський стає комунікатором, «медійною» людиною, роблячи власну діяльність більш прозорою, популяризуючи роботу поліції, заохочуючи громадян до партнерської співпраці.

Зважаючи на суттєві зміни в суспільному призначенні та сприйнятті громадськістю образу поліцейського як суб'єкта правоохоронної діяльності, великий науковий інтерес становить дослідження конкретних змін, які відбулися в цьому напрямі й зумовили трансформацію образу працівника правоохоронних органів протягом останніх десяти років. Разом з цим, враховуючи велику роль суб'єктивного чинника в роботі поліції у сфері забезпечення прав і свобод людини, особливо гостро постає питання особистісної готовності працівника поліції до роботи в правоохоронних органах, відповідності його внутрішнього світу та ціннісних орієнтацій очікуванням суспільства.

Українські дослідники (О. Балинська, О. Бандурка, О. Безпалова, В. Венедиктов, З. Кісіль М. Коваль, О. Ковбич, В. Лапшина, В. Медведєв, О. Музичук, І. Нестерова, В. Серєда, О. Скакун, О. Шмоткін та інші) ґрунтовно досліджують теорію і практику діяльності правоохоронців у змінюваних умовах, зокрема роботу працівників Національної поліції у сфері забезпечення прав і свобод людини в контексті інтеграції європейського досвіду поліцейської діяльності.

У дослідженнях вітчизняних науковців (В. Андросюк, В. Барко, Я. Бондаренко, А. Буданов, В. Васильєв, В. Коновалова, О. Корнєв, М. Логочев, А. Лігоцький, О. Петленко, О. Столяренко, О. Тімченко, Д. Швець, Г. Яворська та інші) висвітлюються проблеми особистісної і професійної компетентності працівників поліції у вирішенні завдань службової діяльності в умовах пріоритетності забезпечення прав і свобод людини в Україні.

Аналізуючи праці дослідників, підкреслимо, що в сучасних умовах тісної взаємодії поліції з громадою й прозорості правоохоронної діяльності цієї державної служби, позитивний образ працівника органів Національної поліції України сприймається як гарантія вирішення соціально-правових проблем громадян і є однією з найвагоміших передумов практичного втілення в суспільне функціонування моделі сервісної поліції, робота якої побудована відповідно до положень міжнародних правозахисних документів щодо законності і правопорядку, верховенства права та рівного доступу всіх громадян без винятків до отримання повного спектру поліцейських послуг.

Закон України «Про Національну поліцію» є провідним законодавчим актом, у якому закріплено очікування держави і суспільства щодо професійної діяльності, поведінки і самої постаті працівника поліції.

Серед орієнтирів роботи нової поліції, закарбованих у Розділі 2 Закону України «Про Національну поліцію», зазначено принцип дотримання прав і свобод людини (стаття 7), за яким поліцейському в жодному разі не можна заохочувати, реалізовувати, підбурювати чи виявляти толерантність до будь-яких форм дискримінації, приниження гідності, тортурів, виявів жорстокості [1]. Виокремлення цього положення закону, безумовно впливає з намагань законодавців подолати важкі наслідки тоталітарного минулого нашої держави, коли правоохоронці протиставлялися населенню й уособлювали силові і каральні структури держави.

Сьогодні застосування силових методів щодо населення стає вкрай обмеженим, навпаки, у випадку встановлення факту подібних дій поліцейський зобов'язаний невідкладно використати всі можливі заходи щодо їх припинення та у жодному разі не приховувати факти катування та подібні наміри (стаття 7, п.п. 4). Приховування фактів порушення права людини на недоторканість має встановлюватися у ході службового розслідування й належним чином каратися. Дії поліцейського мають базуватися на принципі законності, працівнику поліції неможна виконувати злочинні або незаконні команди та розпорядження (стаття 8, п.п. 4) [1]. Таким

чином, сучасний поліцейський, залишаючись представником правоохоронної структури, якій надані розширені компетенції в питаннях обмеження прав людини задля підтримання безпеки і порядку в суспільстві, разом з цим, є фахівцем, орієнтованим на чітке дотримання прав і свобод людини й недопущення їх обмежень без гострої необхідності. Поліцейський має бути об'єктивним і неупередженим, навіть незважаючи на можливі провокації.

Важливо зазначити, що у статті 19 Закону проголошується, що у випадку вчинення протиправних дій співробітниками поліції мають нести повну відповідальність згідно із законом, як кримінальну, так і адміністративну й цивільно-правову, а в деяких випадках матеріальну чи дисциплінарну.

У Законі наголошується також на забороні в діяльності поліцейських жодних пріоритетів чи утисків за ознаками расової приналежності, кольору шкіри, політичних поглядів, релігійних та інших переконань, статі, етнічної приналежності, соціального і майнового стану, місця проживання, за мовними уподобаннями або іншими ознаками (стаття 7, п.п.5). Поліцейський є провайдером недискримінаційного підходу в громаді, своїми діями він демонструє повагу і толерантне ставлення до кожної людини.

Згідно зі статтею 12 Закону «Про Національну поліцію», поліцейські мають бути готові до безперервного та цілодобового виконання професійних завдань. Кожна людина має право звернутися за допомогою до співробітника поліції в будь-який час. Фахівець має адекватно і професійно відреагувати на звернення представників населення, як у робочий, так і в неробочий час, дотримуючись при цьому норм професійної етики. Такі умови професійної діяльності вимагають від поліцейських глибокої відданості своїй справі, бажання допомагати людям, вихованості та терпіння.

Сучасному працівнику поліції необхідно володіти також високим рівнем комунікативної культури: він зобов'язаний бути тактовним та доброзичливим; висловлювати вимоги чи зауваження, що стосуються особи, у ввічливій та переконливій формі; надавати можливість особі висловити власну думку; до всіх потерпілих від злочинів або інших правопорушень проявляти повагу, охороняти їх безпеку та право на невтручання в особисте життя [2].

У Законі «Про Національну поліцію» відображені чіткі вимоги до зовнішнього вигляду поліцейського як представника влади, а саме зазначено, що виконання професійних обов'язків передбачено законом у спеціальній поліцейській формі. Зразки і опис однострою поліцейських наведено в спеціальній Постанові Кабінетів Міністрів

України № 823 від 30.09.2015 р. [3]. Якщо поліцейського неможливо ідентифікувати за зовнішніми ознаками, він зобов'язаний пред'явити документ, що посвідчує його повноваження (стаття 30, п.п. 4) [1]. Така увага законодавців до зовнішнього вигляду працівників поліції пов'язана з необхідністю означити його як представника державних повноважень, зокрема у галузі забезпечення прав і свобод людини.

Очевидно, що сьогодні очікування держави і суспільства щодо представників поліцейської професії значно зросли, тому актуалізувалися питання пошуку шляхів підвищення професійного рівня поліцейських. На переконання Д. Швеця, умовою підтримання відповідності працівників поліції сучасним вимогам й підвищення рівня готовності до виконання своїх службових обов'язків у новій українській поліції є оновлення системи конкурсного відбору і професійної підготовки поліцейських з урахуванням досвіду провідних країн Європи [4, с. 103]. Необхідно додати також, що формування здатності працівників поліції до вирішення сучасних професійних завдань пов'язане з розширенням спектру світоглядних цінностей працівників поліції, задоволенням потреб особистості в професійному зростанні, підвищенням рівня комунікативної культури в ході професійної та службової підготовки, профілактикою професійного вигорання на робочому місці, посиленням здатності протидіяти правопорушенням, проявам бездуховності, антигромадської діяльності; підвищенням рівня психологічної та фізичної готовності фахівців до виконання громадянського та конституційного обов'язку щодо відстоювання національних інтересів і незалежності держави, підвищення престижу поліцейських органів; розвитком громадянської активності, професіоналізму, високої мотивації до праці.

Список бібліографічних посилань

1. Про Національну поліцію: Закон України № 580-VIII від 02.07.2015 р. Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19>
2. Якими є вимоги до етичної поведінки поліцейських. Офіційний сайт Громадської спілки «Мережа правового розвитку». <https://ldn.org.ua/consultations/yakymy-je-vymohy-do-etychnoji-povedinky-politsejskyh/>
3. Про однострій поліцейських. Постанова Кабінету Міністрів України; Опис, Зразок від 30.09.2015 № 823. Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/823-2015-%D0%BF#Text>
4. Швець Д.В. Первинна професійна підготовка як необхідна правова вимога до підготовки поліцейських. Право і Безпека. 2017. № 3. С. 103-112.

Одержано 28.04.2021